

LUẬN ÁN TIẾN SĨ XÃ HỘI HỌC
PHẠM TRẦN THĂNG LONG. *Việc tham gia nhóm phi chính thức và hành vi sai lệch của học sinh THPT tại thành phố Hà Nội*

Chuyên ngành: Xã hội học

Mã số: 9.31.03.01

Học sinh trung học phổ thông (THPT) là một nhóm xã hội gắn với giai đoạn vị thành niên, đặc biệt nhanh nhạy với các thông tin và các mối quan hệ tương tác xã hội. Hành vi của học sinh THPT có thể bị ảnh hưởng bởi môi trường xung quanh, bao gồm xã hội, nhà trường, gia đình và cả bạn bè đồng trang lứa. Gắn với môi trường đó, các em đã hình thành nên nhiều nhu cầu và mối quan tâm mới mẻ, có những hành vi mang tính tích cực cũng như tiêu cực, và tham gia vào những mối quan hệ xã hội có tính chính thức cũng như phi chính thức (PCT). Luận án góp phần tìm hiểu thực trạng tham gia nhóm PCT và hành vi sai lệch của học sinh THPT, qua đó đưa ra một số khuyến nghị nhằm khai thác mặt tích cực và hạn chế mặt tiêu cực từ việc tham gia nhóm PCT của học sinh THPT trong phòng ngừa hành vi sai lệch ở lứa tuổi này.

Ngoài phần Mở đầu, Kết luận và Danh mục tài liệu tham khảo, bố cục của Luận án gồm 4 chương: 1- Tổng quan tình hình nghiên cứu. 2- Cơ sở lý luận và phương pháp nghiên cứu. 3- Thực trạng tham gia nhóm PCT của học sinh THPT. 4- Thực trạng hành vi sai lệch của học sinh THPT và mối liên hệ với việc tham gia nhóm PCT.

Nhóm PCT của học sinh THPT¹ được đề cập trong Luận án là một cấu trúc xã

hội gồm các cá nhân tập hợp cùng nhau và tương tác một cách có ý thức trên cơ sở tự nguyện, nhằm thỏa mãn các nhu cầu nào đó của các thành viên về thông tin, tình cảm hoặc tâm lý. Việc tham gia nhóm PCT của học sinh THPT được nhận diện thông qua tư cách thành viên của một cá nhân được các thành viên trong nhóm đó thừa nhận, và là một quá trình tương tác năng động của mỗi thành viên trong nhóm trên cơ sở nhận thức được về vai trò, lợi ích của nhóm và của bản thân khi hiện diện trong đội ngũ thành viên của nhóm.

Luận án khảo sát 448 học sinh khối lớp 10, 11, 12 của 05 trường THPT tại thành phố Hà Nội về việc tham gia nhóm PCT và hành vi sai lệch của học sinh. Trong đó có 48,9% là nam và 51,1% là nữ; 32,1% thuộc khối lớp 10; 33,7% khối lớp 11 và 34,2% khối lớp 12. Dựa vào những số liệu đã thu thập được, Luận án đã tiến hành mô tả và đánh giá thực trạng tham gia nhóm PCT của học sinh THPT ở Hà Nội hiện nay theo các tiêu chí về giới tính, khối lớp, điều kiện kinh tế hiện tại của gia đình, kết quả học kỳ gần nhất và các khía cạnh như: kiểu dạng nhóm PCT, mục đích tham gia, cách thức tham gia, vai trò khi tham gia, quy định trong nhóm PCT, tương tác trong và ngoài nhóm,... và các hành vi sai lệch của học sinh THPT gắn với nhóm PCT của học sinh THPT. Dưới đây là một số kết quả nổi bật của Luận án:

Học sinh THPT tham gia đa dạng ở cả bốn kiểu nhóm PCT là cùng môi trường sống (28,2%), cùng sở thích (26,8%), cùng lợi ích và cùng niềm tin (đều chiếm 22,5%). Đánh giá tương quan giữa kiểu nhóm với giới tính, khối lớp và mức sống của gia đình, chỉ mối quan hệ giữa mức sống của gia đình học sinh với kiểu nhóm tham gia của học sinh có ý nghĩa thống kê ở mức 99% nhưng không chặt chẽ.

¹ Các nhóm PCT tồn tại gắn với các hệ giá trị và phân giá trị được chia sẻ trong các thành viên, như nhóm trò hư/trò giỏi, nhóm thích/không thích một thầy/cô nào đó, nhóm hành động theo một sở thích nhất định, nhóm theo giới tính hoặc điều kiện sống...

Về mục đích chính khi tham gia nhóm, mong muốn “giúp đỡ, trao đổi” là mục đích được chỉ ra nhiều nhất với 47,1%, trong khi hai mục đích “khẳng định bản thân” và “tìm lợi ích” có sự chênh lệch khá nhỏ với tỷ lệ tương ứng là 23,2% và 29,7%. Kết quả khảo sát cũng cho thấy, chỉ mức sống của gia đình và khối lớp có mối liên hệ với mục đích tham gia nhóm PCT ở mức ý nghĩa thống kê, lần lượt là 99% và 90%. Trong khi đó giới tính và mục đích tham gia nhóm PCT của học sinh không có mối liên hệ rõ ràng.

Về vai trò trong nhóm, 85,0% học sinh cho biết hiện mình đang là thành viên của nhóm và 15,0% học sinh cho biết mình hiện là người đứng đầu của nhóm. Về cách thức tham gia nhóm, 63,6% học sinh cho biết cùng lập ra nhóm, 28,3% cho biết được giới thiệu vào nhóm và số còn lại tự xin vào nhóm.

Về tổ chức hoạt động của nhóm PCT trong học sinh THPT, đa số các nhóm có quy định về tương tác trong nhóm nhưng ít khi đặt ra với vai trò trưởng nhóm (chỉ chiếm 12,5%), các thành viên tương tác với nhau áp dụng hầu hết cả bốn hình thức tương tác chủ yếu như gặp mặt trực tiếp, gọi điện nhắn tin, sử dụng mạng xã hội và email, trong đó, email có tỷ lệ sử dụng thấp hơn. Bên cạnh đó, mỗi nhóm PCT cũng có thể có những hoạt động giao lưu, liên kết với các nhóm khác với mức độ thường xuyên (23,2%) và mức thỉnh thoảng (78,3%). Ngược lại, có 9,6% số ý kiến cho biết không gặp gỡ, giao lưu với các nhóm khác.

Các nhóm PCT quan tâm nhiều đến các nội dung liên quan về kiến thức, kỹ năng (81,7%) và phong cách sống (74,8%), trong khi ít bàn luận về các hành vi không phù hợp với chuẩn mực xã hội hiện tại (57,8%). Ngoài ra, các thành viên trong nhóm PCT tham gia cùng nhau nhiều nhất trong các hoạt động ăn uống,

chuẩn bị bài vở và xem phim; trong khi những hoạt động mang tính đạo đức đóng góp cho xã hội và kiếm tiền ít được thực hiện nhất.

Khảo sát về hành vi sai lệch của học sinh THPT (bao gồm 9 loại hành vi chủ yếu: đi xe chở quá số người quy định, vượt đèn đỏ, lạng lách đánh võng, cở vũ đua xe, không đội mũ bảo hiểm, đánh nhau ở trường, chơi bài ăn tiền, hái hoa bẻ cành nơi công cộng, chiếm giữ trái phép tài sản của người khác) được phân tách thành 3 dạng thức là hành vi nguy cơ khi tham gia giao thông đường bộ, hành vi nguy cơ với trật tự xã hội và hành vi bạo lực học đường. Kết quả khảo sát cho thấy, có xấp xỉ 1/2 số học sinh từng tham gia ít nhất một trong 9 loại hành vi sai lệch cùng nhóm PCT, không phân biệt tần suất thực hiện. Trong đó có sự tham gia nhiều nhất là các hành vi nguy cơ khi tham gia giao thông đường bộ, ít nhất là hành vi chiếm giữ trái phép đồ của người khác. Trên cơ sở xem xét tình trạng có hành vi sai lệch cùng nhóm PCT của học sinh THPT trong mối liên hệ với đặc điểm nhân khẩu học, giới tính, khối lớp và mối liên hệ với các thuộc tính của nhóm PCT, Luận án làm rõ thực trạng hành vi sai lệch trong học sinh THPT, chỉ ra ảnh hưởng từ việc tham gia nhóm PCT tới hành vi sai lệch và đánh giá mối quan hệ ảnh hưởng của việc tham gia nhóm PCT đến hành vi sai lệch đó thông qua phân tích hồi quy logistic; qua đó đưa ra một số gợi mở về cách tác động, hướng thực hiện nhằm khai thác thích đáng, phù hợp và hiệu quả hơn vai trò của nhóm PCT với tính chất là một môi trường xã hội quan trọng đối với khả năng phòng ngừa hành vi sai lệch ở học sinh THPT.

Luận án được bảo vệ thành công tại Hội đồng chấm luận án cấp Học viện, họp tại Học viện Khoa học xã hội năm 2022.

*TV.
giới thiệu*